



Depesch till Sekretariatet för nationell biblioteksstrategi angående musik på folkbibliotek

Inledning

Denna depesch till Sekretariatet för nationell biblioteksstrategi har jag skrivit på uppdrag av styrelsen för Svenska musikbiblioteks-föreningen (SMBF). Den betonar musikens betydelse på folkbiblioteken. Depeschen ägnas helt åt folkbibliotek, men SMBF har också medlemmar på universitetsbibliotek, musikhögskolebibliotek, orkesterbibliotek med flera. Dessa bibliotek har många utmaningar gemensamma med folkbiblioteken, men skiljer sig åt beträffande uppdrag och huvudmän.

Värderingar

Svenska musikbiblioteks-föreningen och dess moderorganisation International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML) stödjer deklARATIONEN om ”5 Music Rights”, framtagen av International Music Council. Vi anser att den i högsta grad angår folkbiblioteken.

The right for all children and adults:

1. to express themselves musically in all freedom
2. to learn musical languages and skills
3. to have access to musical involvement through participation, listening, creation, and information

The right for all musical artists:

4. to develop their artistry and communicate through all media, with proper facilities at their disposal
5. to obtain just recognition and fair remuneration for their work

Musik spelar en viktig roll i människors liv. Den berör oss på djupet och hjälper oss att uttrycka det vi inte kan formulera i ord. Musiken är också en viktig del av vårt kulturarv – ett arv som inte bara ska arkiveras för framtiden utan levandegöras idag.

Styrelsen för Svenska musikbiblioteksförbundet anser att alla ska ha tillgång till musik på folkbibliotek, oavsett var i Sverige man bor. Vi förordar därför att den svenska bibliotekslagen slår fast att varje folkbibliotek ska erbjuda medborgarna kvalitativa musiksamlingar i analogi med den danska bibliotekslagen.

” § 1. Folkebibliotekernes formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger, tidsskrifter, lyd-bøger og andre egnede materialer til rådighed såsom **musikbærende materialer** og elektroniske informationsressourcer, herunder Internet og multimedier.”

Bibliotekskonsulenter i musik knutna till länsbiblioteken skulle kunna vara en garant för att musiken inte glöms bort. Nationella licenser genom BIBSAM skulle leda till en mer rättvis situation när det gäller tillgång till digitala resurser, till exempel Naxos Music Library.

Musik på folkbiblioteken idag och imorgon

Folkbiblioteken stöttar det lokala musiklivet på olika sätt, inte minst genom att tillhandahålla noter. Det kan gälla elever i kulturskolan, körer, ensembler, revysällskap med flera. Samarbeta finns också med kyrkor, begravningsbyråer, teatergrupper, föreningar, festivaler etc. Orkestrar av olika slag kan få sina behov tillgodosedda tack vare fjärrlån från Musik- och teaterbiblioteket i Stockholm (MTB). I Sverige har vi en unik situation med ett särskilt bibliotek för musik och teater vid sidan av nationalbiblioteket. MTB har en av Europas största musiksamlingar och erbjuder fjärrlån av noter till hela landet.

Ett annat sätt att stötta musiklivet är att hjälpa till med marknadsföringen av lokala artister och grupper på olika sätt. I Madison, (Wisconsin) USA, finns ett framgångsrikt exempel på en lokalt förankrad musikförmedling med hjälp av bibliotekstjänsten Yahara music library. Här finns musik inom alla genrer för gratis nedladdning. Som komplement till den klingande musiken inkluderas biografier, recensioner och länkar till musikernas egna webbplatser. En liknande service erbjöds tidigare av Göteborgs stadsbibliotek där man avsatte en särskild hylla för exponering av lokala artisters och grupperas demoskivor. Dessa skivor lånades också ut.

I diskussionen om den nationella biblioteksstrategin har folkbiblioteken som mötesplats ofta lyfts fram. Detta gäller i hög grad musikavdelningarna. Musiken hjälper många människor att klara av vardagen och möjligheten att kravlöst slå sig ned för att lyssna till musik och samtidigt bryta sin isolering har stor betydelse för många. En viktig kategori biblioteksanvändare är personer med funktionsnedsättningar av olika slag och biblioteksbesök är en ofta förekommande aktivitetspunkt i ”Daglig verksamhet”.

Musikens förmåga att bygga broar mellan människor med olika bakgrund och från olika kulturer är en fantastisk möjlighet att ta tillvara. Detta har en stor utvecklingspotential, inte minst i integrationsarbetet med nyanlända.

Ett annat återkommande tema i diskussionen om vår nationella biblioteksstrategi är vikten av bildning och folkbildning. I sammanhanget kan man påminna om att musik och litteratur har en intim sammankoppling.

Programverksamheten har ofta en framskjuten roll på folkbiblioteken och musiken utgör återkommande inslag. Alla genrer är välkomna. Musikframträdanden, föredrag, temautställningar,

lyssnarcirklar, diskussionsgrupper, morgonsång för vuxna, quiz-kvällar och annat lockar människor till biblioteket och bidrar till vidgade perspektiv och delaktighet.

Många folkbibliotek erbjuder babysång och babyrytmik, rim- och ramsstunder samt sagostunder med inslag av musik för föräldrar och barn. På ett glädjefyllt sätt stimuleras föräldrarna till att läsa, rimma och sjunga för sitt barn, vilket främjar barnets språkutveckling. Musiken finns förstås också med i bibliotekens temaväskor för förskolan. Musikkassar i likhet med bokcirkelkassar riktade till vuxna väcker också inspiration.

På ungdomsavdelningarna arrangeras ibland ”Open mic” för den som vill framträda med mikrofon och PA-system. Vissa bibliotek erbjuder till och med enkla inspelningsstudior. En annan uppskattad service är utrustning för överföring av analoga inspelningar till digitala, till exempel LP-skivor, kassetter (kanske rent av rullband), VHS och så vidare. Det finns många minnen förknippade med musiken på kassetterna från tonårstiden!

Anskaffningen av digitalpianon med hörlurar har visat sig vara mycket populär. För den som inte har instrument i hemmet kan detta stimulera ett intresse för att lära sig spela. Det förekommer att folkbiblioteken även lånar ut instrument. I så kallade makerspaces, som har blivit populära på senare år, kan man bygga egna instrument. Vad sägs om att skapa en fiol av legobitar?

Fler aktiviteter på bibliotekens musikavdelningar kunde till exempel vara introduktionskurser i musikhistoria, riktade biblioteksvisningar för olika målgrupper, bokningsbara referenssamtal, uppsökande verksamhet osv. Idéer saknas inte!

Sammanfattningsvis kan man konstatera att musikavdelningarna i högsta grad medverkar i folkbibliotekens viktiga arbete med att värna demokratin, erbjuda medborgarnas möjlighet att utvecklas i ett livslångt lärande, utjämna kunskapsklyftorna i samhället och underlätta integrationen av nyanlända.

Utmaningar

Den snabba utvecklingen inom det digitala området med förändrade medievanor som följd innebär både möjligheter och utmaningar för folkbiblioteken. Och utvecklingen stannar ju inte upp! Vilka format kommer att gälla i framtiden; vilka nya distributionskanaler dyker upp? Det gäller att hela tiden hålla sig à jour.

Det har blivit allt vanligare att notdistributionen sker digitalt. Musikförlagen lockar med reklam som ”Just purchase, download and play”. När det gäller noter till nyskriven konstmusik är det inte ovanligt att tonsättare säljer sina alster som PDF:er via egna hemsidor, utan att vara knutna till något förlag. I dessa fall kommer biblioteken till korta. Ett önskat framtida scenario vore att noter endast kommer att erbjudas biblioteken i form av kommersiella databaser med PDF:er för utskrift. Risken är att det skulle leda till ett likriktat utbud och att den smalare musiken konkurreras ut. En viktig aspekt att beakta är hur musiken i så fall ska bevaras och tillgängliggöras för framtiden.

Det bör också påpekas att det finns noter att ladda ned gratis från internet, framför allt tack vare International Music Score Library Project (IMSLP). IMSLP är ett projekt baserat på wiki-principen. Vem som helst kan bidra till det virtuella biblioteket genom att skanna in noter fria från upphovsrätt. Man får dock inte glömma att folkbiblioteken också betjänar

professionella musiker. För dem, och andra utövare av klassisk musik, är det viktigt med textkritiska utgåvor från seriösa musikförlag. Speciell inbindning krävs dessutom eftersom noterna måste kunna stå uppslagna på notstället. Gissningsvis kommer e-noter och tryckta noter i framtiden leva sida vid sida på samma sätt som e-böcker och tryckta böcker.

Tilläggas bör att det fortfarande är mycket populärt att låna noter på Sveriges folkbibliotek. Man uppskattar möjligheten att botanisera bland noterna för att låta sig inspireras, hitta lämplig repertoar, bedöma svårighetsgrad etc. Musikavdelningarna på folkbiblioteken är de enda ställena som erbjuder detta eftersom det knappt finns några notaffärer kvar i Sverige.

Cd-utlåningen har däremot minskat påtagligt på senare år då utbudet av strömmande musik har blivit så stort. Idag, när var och varannan person prenumererar på Spotify eller andra liknande tjänster, är det svårt att konkurrera med databasen Naxos Music Library, som tillhandahålls på flera folkbibliotek. Många av bibliotekens användare har dock upptäckt Naxos kvaliteter, så det kanske delvis är en fråga om marknadsföring. Statistiken från Göteborgs stadsbibliotek visar att antalet unika användningar av Naxos per år uppgår till runt 50 000.

Man bör komma ihåg att många äldre föredrar Cd-formatet och att Cd-utlåningen fortfarande ligger högt i utlåningsstatistiken. Övrigt för många är dessutom att vinylskivor nu åter är efterfrågade. Flera folkbibliotek har plockat fram sina samlingar ur arkiven. Gävle stadsbibliotek har till och med inrättat en särskild ”nördhörna” med LP-skivor.

Fördelarna med strömmande musik i databaser som Naxos är många. Man spar tid och pengar på att inte behöva katalogisera inköpta skivor, även om kvaliteten på metadatan ofta är undermålig och inte kan jämföras med sökbarheten i en bibliotekskatalog. Inga ersättningsexemplar måste beställas på grund av slitage eller stöld, man sparar utrymme etc. Tecknar man en licens med ett obegränsat antal samtidiga användare finns musiken alltid tillhands. Det finns emellertid många aspekter att ta i beaktande. Bestämmer man sig för att upphöra med en prenumeration, till exempel på grund av sämre ekonomi, återstår ingenting i bibliotekets ägo. Samma prekära situation uppstår om en musiktjänst läggs ned, vilket ”Musikwebb” är ett exempel på. Problematiskt är också att bibliotekarierna inte har möjlighet att bestämma urvalet med utgångspunkt från ”allsidighet och kvalitet”, vilket bibliotekslagen föreskriver.

Förvärv av noter och skivor skiljer sig från inköp av litteratur. Man kan behöva anlita ett flertal inköpskanaler – särskilt när det gäller folk- och världsmusik. Ett problem är då när man är bunden till centrala upphandlingar. Numera finns högst sällan noter inkluderade i Bibliotekstjänsts sambindningslistor. I de fall noter finns med rör det sig om enklare populärmusikhäften. När det gäller Cd-skivor erbjuder BTJ inte längre klassisk musik och få andra genrer än pop. Även om man har möjlighet att vända sig till en distributör vid sidan av avtalet uppstår praktiska problem, till exempel beträffande biblioteksutrustning. Att gå vid sidan av de vanliga rutinerna är tidskrävande och tid är en bristvara.

Många små och medelstora bibliotek har inte resurser för katalogisering av noter och skivor vilket kräver särskild kompetens, i synnerhet beträffande den klassiska musiken. I de fall då kompetensen finns är tidsbristen åter den stora boven. Katalogiseringen, som tidigare var ett prioriterat område med hög status på biblioteken, tenderar idag att nedprioriteras med stora restantier som besvärande resultat. Det behövs en central instans som tillhandahåller katalogposter för noter och fonogram. Musik- och teaterbiblioteket är det som ligger närmast tillhands att tänka sig, men i så fall krävs adekvat personell förstärkning.

Styrelsen för Svenska musikbiblioteksförbundet vill i sammanhanget bestämt framföra att klassifikationssystem Dewey är helt otillfredsställande för noter och fonogram. SAB fungerar däremot utmärkt och vi önskar att det bibehålls och utvecklas just för dessa materialtyper. Återigen vore det naturligt att tänka sig detta som en arbetsuppgift för Musik- och teaterbiblioteket eller möjligen den nya ”Musikgruppen” – se nedan.

En speciell utmaning är den nuvarande tendensen inom den egna kåren att betrakta bibliotekarierna som generalister och tona ned vikten av ämneskunskap. Ekonomiska nedskärningar med reducerad personalstyrka som följd leder också ofta till färre ämnesspecialister. Svenska musikbiblioteksförbundets styrelse hävdar att bibliotekarierna som ska arbeta med musik behöver specialkunskaper för att kunna kommunicera med användarna och förstå vad de behöver. Särskilda musikkunskaper krävs - vid sidan av referensarbetet, också för att kunna hantera inköp, fjärrlån, katalogisering etc.

Nationellt ansvar för musikbiblioteksfrågor

Musik- och teaterbiblioteket är ett av Europas största forskningsbibliotek inom musikområdet med rika samlingar av äldre tryck (1500–1800-tal) och handskrifter. Det var ursprungligen Kungliga Musikaliska Akademiens bibliotek och har en historia som går tillbaka till Gustav III.

I Sverige har vi en ovanlig situation med ett särskilt musik- och teaterbibliotek vid sidan av vårt nationalbibliotek, Kungliga biblioteket. Det har givit upphov till oklarheter när det gäller det nationella ansvaret för musikbiblioteksfrågor. Frågan har aktualiserats på senare tid eftersom de stora förestående förändringarna inom områdena katalogisering och klassifikation, nämligen Libris XL och RDA, kräver särskilda utbildningsinsatser.

Det behövs en formaliserad samverkan mellan Kungliga biblioteket och Musik- och teaterbiblioteket gällande utveckling och genomförande av återkommande kurser i såväl katalogisering som systemanvändning. Det är MTB som hittills har tagit hand om undervisningen i musikkatalogisering, musikämnesord, uniforma titlar för musik etc. i samarbete med Svenska musikbiblioteksförbundet. Om ansvaret, enligt överenskommelse mellan biblioteken, tillfaller Musik- och teaterbiblioteket, måste erforderliga resurser överföras. Vi behöver en strategi för hur nivån på katalogiseringen av noter och skivor ska bibehållas, i synnerhet nu när biblioteksutbildningarna i landet inte längre tillhandahåller undervisning i musikkatalogisering.

År 2017 återuppstod ”Musikgruppen”, som ska ägna sig åt musikbibliografiska frågor i vid mening. Huvudansvaret för gruppens arbete har tilldelats Musik- och teaterbiblioteket. Den ursprungliga Musikgruppen, som verkade 2007–2011, var en beredningsgrupp i musikfrågor för Svensk Biblioteksförbundets kommittéer för katalogisering och klassifikation.

Svenska musikbiblioteksförbundet

När det gäller omvärldsbevakning och fortbildning, inte minst inom digitaliseringsområdet, är Svenska musikbiblioteksförbundet(SMBF) ett ovärderligt stöd för bibliotekarierna som arbetar med musik på alla typer av bibliotek. På förbundets webbplats [www.smbf.nu] hittar man bland mycket annat den uppskattade medlemstidskriften Musikbiblioteksnytt online. Här finns också Musikgruppens protokoll öppet tillgängliga.

SMBF är en av de tjugosex nationella föreningarna inom International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML) – musikbibliotekens motsvarighet till IFLA. IAML har närmare 1700 medlemmar i ett fyrtiotal länder. Bland IAML:s medlemmar finner man musikavdelningar vid stora prestigefyllda bibliotek som Library of Congress, British Library och Bayerische Staatsbibliothek, men även folkbiblioteken i Borås, Göteborg och Västerås med flera. IAML har årliga kongresser i olika delar av världen. Webbplatsen [www.iaml.info] har mycket nyttig information, till exempel finns många av kongressernas presentationer publicerade där. Medlemmarna har också möjlighet att delta i ”discussion workspaces”.

Åtgärder

Svenska musikbiblioteksförningens styrelse förordar att:

- bibliotekslagen slår fast att varje folkbibliotek ska erbjuda medborgarna kvalitativa musiksamlingar.
- tjänster som bibliotekskonsulenter i musik inrättas vid Sveriges länsbibliotek.
- ansvarsfördelningen på musikområdet mellan Kungliga biblioteket och Musik- och teaterbiblioteket regleras.
- en central instans tillhandahåller katalogposter för noter och fonogram.
- biblioteksutbildningarna erbjuder kurser i musikbiblioteksarbete.
- nationella licenser för strömmande musiktjänster tecknas.

Rekommenderad läsning

Slutrapport med plan för utveckling av musikavdelningen på Västerås stadsbibliotek, 2013 (bilaga)

Göteborg 2018-01-22

För Svenska musikbiblioteksförningens styrelse
Pia Shekhter

Göteborgs universitetsbibliotek. Biblioteket för musik och dramatik
Ledamot i Svenska musikbiblioteksförningens styrelse (SMBF)
Secretary General, International Association of Music Libraries,
Archives and Documentation Centres (IAML)